

Žaža, Stanislav

[Rožental', D.E.; Telenkova, M.A. Справочник лингвистических терминов: пособие для учителя]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1973, vol. 22, iss. A21, pp. 125-126

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101126>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

pramenů; pouze její znalost sekundární literatury by mohla být širší (nezná např. Schulzovu monografii o Wittgensteinovi z r. 1967). S tím do jisté míry asi souvisí snad jediný vážnější nedostatek knihy, že totiž její autorka téměř s žádným interpretem či kritikem novopozitivismu adresně nepolemizuje; jedinou výjimku představuje G. Pitcher a jeho piktografická interpretace teorie jazykového zobrazování. Na třech místech odkazuje na podrobnější rozbor Narskeho a Švyreva a na několika místech vyvrací něčí stanovisko (nelze přesně zjistit či).

Veelku je však možno konstatovat, že kniha je příkladem důkladné, z marxisticko-leninských pozic napsané a bojovné kritiky některých — zvláště jazykové filosofických — koncepcí logického atomismu a základů soudobé lingvistické filosofie; transeuntní složka této kritiky je přitom v žádoucí rovnováze s její složkou imanentní.

Stanislav Žaža

D: E. Rozental', M. A. Telenkova: *Справочник лингвистических терминов. Пособие для учителя*, Moskva, Просвещение, 1972, 495 str.

Po slovníku lingvistických termínů od O. S. Achmanovové se nám dostává do ruky další slovníková příručka podobného typu, tentokrát od dvojice autorů, z nichž zejména D. E. Rozental' je českým a slovenským rusistům dobře znám jako autor či spoluautor řady potřebných příruček (stylistiky, pravopisu, interpunkce, slovníku pro potřeby pracovníků rozhlasu a televize — *Словарь ударений для работников радио и телевидения*, Moskva 1967), obsahujících nezřídka údaje cenné zvláště pro zahraničního rusistu (viz naši zprávu v SPFFBU A 15, str. 196).

Recenzovaný slovník je určen především pro potřeby učitelů a studentů středních i vysokých škol a obsahuje proto veškerou školní jazykovědnou terminologii, kromě toho však řadu termínů speciálnějších, zejména z oblasti moderní lingvistiky. Jen ve velmi omezené míře jsou zařazeny ty termíny užívané předními ruskými lingvisty (Šachmatovem, Peškovským, Bogorodickým), které nedošly obecného rozšíření. Jsou tu obsažena i některá hesla, jež chybí v slovníku Achmanovové, vydaném v r. 1966, např. фоника, интерфикс, детерминант, валентность.

Samá idea slovníku, v němž by byly obecně přístupným způsobem a přitom bez újmy na odborné kvalitě výkladu vyloženy v podstatě všechny termíny, s nimiž se studující v literatuře i při výuce setkává, zaslouží jistě pozornosti a pochvaly. Pochválit lze i realizaci této ideje. Výklady hesel jsou podány jasně, přihlíží se v nich k současnému stavu lingvistické teorie a jsou doprovázeny postačujícím množstvím příkladů, zvolených podle povahy jevu někdy ad hoc, jindy vzatých z beletrie. U důležitých hesel jsou stručně rekapitulovány i názory teoretiků na daný problém. Při výběru termínů i při jejich zpracování měli autoři šťastnou ruku. Nedopouštějí se ani zjednodušování a přílišného zestručňování, jak to bývá v informativních příručkách leckdy obvyklé, ani nepřetěžují čtenáře údaji zbytečnými, okrajovými. Lze říci, že zde shromáždili skutečně sukus potřebné lingvistické terminologie. Se zájmem i s užítkem se proto začtou do tohoto slovníku i ti, jimž přímo určen není. Pro českého lingvistu pak je potěšitelné to, že je autor dobře seznámen i s výsledky prací našich jazykovědců a že je v řadě případů cituje (srov. např. hesla категория состояния, актуальное членение предложения, пражская школа).

Vedle pochvalných slov bychom rádi vyslovili i některé připomínky a přání. Výběr a zpracování hesel jsou samozřejmě podřízeny záměru autorů a účelu, pro něž je slovník vydáván. Proto je samozřejmé, že výklad základních a nejpotřebnějších termínů vztahujících se k synchronnímu popisu jazykového systému je rozsáhlejší, než je tomu u termínů jiných. Přesto se nám zdá, že některé výklady (i když jsou samy o sobě nesporně zajímavé) trpí určitou hypertrofií a že se vymykají svým rázem poněkud z rámce slovníkového hesla (srov. např. hesla обособление, период, вид глагола, словарь лингвистический); některé naopak vyšly trochu stručně (např. речевой такт). Přimlouvali bychom se také alespoň za dodání příkladů k některým termínům postihujícím historický vývoj jazyka, např. k heslu носовые гласные, падение редуцированных.

K interpretaci některých termínů lze mít výhrady. Tak např. termín согласование a podobně управление, примыкание bychom nevysvětlovali jako „вид подчинительной связи“, ale spíše jako „одна из форм выражения подчинительной связи“. V hesle вопросительные предложения postrádáme základní dělení otázek na zjišťovací (obщие, замкнутые вопросы) a doplňovací (частные, развернутые вопросы). Nemůžeme dále souhlasit s názorem, že mezi jednočlenné věty patří tzv. определительно-личные предложения (v. tam) typu пойду к генералу; не хотите ли чаю?; идите выполнять приказание (tj. bez osobního zájmena): jde tu zcela zřetelně o strukturu dvojčlenné, o věty s nevyjádřeným pod

mětem. V hesle союз jsou podřadící spojky členěny na funkční, „выполняющие чисто синтаксическую роль выражения зависимости придаточного предложения от главного: что, чтобы, как и др.“ a sémantické: когда, если хотя... Tato dichotomie není zcela výstižná: žádné ryze funkční spojky totiž v ruštině nejsou. I spojky что, чтобы, как mají vždy rozhodující obsah modální (srov. nemožnost záměny vět скажи, чтобы ему дали воды × скажи, что ему дали воды, nemožnost užití označovací spojky что v tázacím souvětí *Он спросил, что пойдём в театр ap.). Autoři ostatně sami tytéž spojky (что, чтобы, как) charakterizují o několik řádků dále ještě podruhé, tentokrát jako sémantické, a to obsahové.

Po stránce formální je příručka vybavena téměř bez vady, vytkneme jedině tvar управление (str. 70), староста m. старость (str. 345).

Přes některé zde uvedené připomínky je nutno recenzovaný slovník doporučit všem našim vyučujícím i studentům jako potřebnou příručku, v níž najdou spolehlivé poučení a dobrou radu pro svou denní praxi.

Stanislav Žaža

Profesor Ivan Lekov sedmdesátiletý

4. března 1974 se dožívá sedmdesáti let přední bulharský slavista profesor Ivan Lekov, člen-korespondent Bulharské akademie věd.

Profesor Ivan Lekov pochází ze Sofie, v Sofii ukončil v roce 1927 studium slovanských jazyků, byl na specializaci v Krakově, v Berlíně (u M. Vasmera) a ve Vídni (u N. S. Trubeckého.). Tři roky působil jako lektor bulharského jazyka na Jagellonské universitě a své první významné vědecké práce publikoval v polském jazyce. Již v roce 1934 byl jmenován svokromým docentem, od r. 1945 byl profesorem a členem-korespondentem Bulharské akademie věd, od roku 1948 vedoucím katedry slovanské jazykovědy na Sofijské universitě. Od založení sekce slovanské jazykovědy v Ústavu pro bulharský jazyk při Bulharské akademii věd byl též jejím vedoucím.

Během svého čtyřicetiletého působení na sofijské universitě přednášel profesor Lekov o současném polském jazyce, srovnávací gramatice slovanských jazyků, staroslověnském jazyce, historické gramatice polského jazyka, historické gramatice českého jazyka, úvodu do slovanské jazykovědy, vedl výběrové semináře o praslovanských dialektech, o vývoji polského fonologického systému, slovanské akcentologii aj.

V roce 1947 byl profesor Lekov jmenován členem České vědecké společnosti. Kromě toho je členem řady dalších mezinárodních i bulharských vědeckých organizací: Mezinárodního slavistického výboru (místopředsedou Bulharského slavistického výboru), Mezinárodní fonologické asociace (Viedeň), Societas linguistica Europaea, Slovanského výboru v Bulharsku, místopředsedou Bulharsko-polského výboru, bývalým předsedou Společnosti slavistů v Bulharsku, bývalým členem prezidia Bulharské akademie věd. Profesor Lekov je laureát ceny J. Dimitrova a nositel tří řádů Cyrila a Metoděje I. stupně, několika vyznamenání a polských řádů.

Vědecká činnost prof. Ivana Lékova je obsáhlá a je dobře známa všem slavistům v Bulharsku i v zahraničí. Bibliografie jeho prací obsahuje více než 500 titulů (o jeho publikacích do r. 1963 viz Izvestija na Instituta za balgarski ezik, seš. 11, Sofia 1964, str. 13—35). Značná část těchto prací profesora Lékova byla publikována v zahraničí — ve všech slovanských a řadě jiných evropských zemí. Vědecké dílo profesora Lékova svědčí o jeho širokých a mnohostranných zájmech, o jeho tvůrčí osobnosti, jež i dnes nepřestává hledat hlubší aspekty a dokonalejší metody výzkumu jazykové skutečnosti především na materiálu slovanských jazyků.

Již v prvních pracích prof. Lékova se projevuje plodný vliv Pražského lingvistického kroužku. Je třeba poznamenat, že prof. Lekov jako první mezi bulharskými lingvisty provedl účelný a cílevědomý soustavný výzkum jazyka, přičemž před více než třiceti lety začal uplatňovat hlavní zásady pražské školy. Profesor Lekov spojuje myšlenky pražské školy s tradicemi školy krakovské a moskevské, hájí z marxistických pozic nové pojetí struktury jazyka a originálním způsobem osvětluje široký okruh slavistických problémů — problémů foneticko-fonologických, morfologických, syntaktických, lexikálních, problémů z oblasti tvoření slov. V posledním desetiletí se prof. Lekov zabývá v řadě svých prací přechodnými jevy jazykového systému a stále více se zaměřuje na typologické výzkumy, při čemž aplikuje kvantitativní metodu a snaží se uvést ve spojitost jazykovědu s některými přírodními vědami. Pro profesora Lékova je charakteristické, že stál vždy v řadách zásadních přívrženců novodobých tendencí ve vědě a že z bezprostřední blízkosti sleduje nejnovější vědecké disciplíny (v poslední době jsou objektem jeho stálého zájmu aktuální oblasti psycholingvistiky a sociolingvistiky). Současně se prof. Lekov nikdy nepřestával zabývat problémy jazykové praxe. Mnoho svých sil věnoval vytvoření a popularizaci nového bulharského pravopisu, otázkám jazykové kultury, sestavení a redigování mnoha slovníků. Profesor Lekov je autorem prvního polsko-bulharského slovníku, vydaného